

Людмила Савенок (Херсон)

В КООРДИНАТАХ ГЕНДЕРУ АБО ПРО ЖІНОЧИЙ ПОГЛЯД НА С.В.КУЛЬЧИЦЬКОГО

Атмосфера Гомельського державного університету, де мені доводилось навчатись у 1970-х роках, була просякнута духом традиційності ролі жінки в суспільстві – вчитель в середній школі, мати, дружина. Жінка-дослідниця сприймалась неорганічно та навіть вороже. Подолати цю «парадигму» мені допоміг С.В.Кульчицький.

Випадково з'явившись до нього на консультацію стосовно вибору теми кандидатської дисертації, я була буквально вражена не лише його демократизмом та невимушеністю у спілкуванні, але й зацікавленістю долею жінки-історика. З цього вже далекого 1987 року не пригадаю жодної зустрічі, де б не було питань про сім'ю, дитину, чоловіка. Повага до жінки виявлялась не в зниженні планки вимог, не в намаганні забезпечити «режим найбільшого сприяння», а в прагненні допомоги.

Так судилося, що довелось одночасно виходити заміж, народжувати дитину, вирішувати квартирне питання та писати дисертацію. Привізши спочатку перший розділ і отримавши купу зауважень, зникла майже на рік. Восени 1990 р. поклала на стіл керівника готовий текст дисертації, вдалася до жіночої хитрості – зробила комплімент щодо загальновідомого вміння керівника швидко читати тексти і попросила проглянути якомога скоріше. Проте номер не пройшов. Вочевидь, Станіслав Владиславович пам'ятав варіант першого розділу. Прошло три дні. За порадою чоловіка, теж учня Станіслава Владиславовича, пішла в неділю до бібліотеки шукати шефа. Єдине питання, яке він мені задав, стосувалося кількості надрукованих примірників тексту. Його сенс пояснив чоловік – текст добрий, готуйся до обговорення на відділі. Лише згодом, спілкуючись з іншими аспірантами, зрозуміла істинний сенс «гендерних поглядів» наукового керівника.

Не менш показова ситуація склалась із захистом. За порадою Станіслава Владиславовича звернулась до спеціалізованої ради в Одеський державний університет, який був близько від рідного Херсона і де мені значно допоміг авторитет С.В.Кульчицького. І знов проявився «гендерний такт» керівника. Другий опонент, типова одеситка, в останню мить забажала особистого дзвінка з проханням щодо опонування від С.В.Кульчицького. Мені було соромно казати про цю витівку Станіславу Владиславовичу, але він у моїй присутності без зайвих вагань подзвонив в Одесу. Очевидно, він добре розуміється і на одеситках.

Про дійсно чоловіче ставлення до жінки свідчить і ситуація з вибором теми кандидатської дисертації на початку перебудови. В ті часи нове і життєдайне важко проламувало кригу звичних і для багатьох вигідних та зручних радянських догм. В Україні ситуація нагадувала не весняний травень з буянням першої

зелені, а похмура 8 березня: дійсно, весна неминуча, але це буде завтра. А сьогодні ще панує березнева крига з численними, проте небезпечними ополонками. Для історика-початківця торувати шлях по ній важко. Врешті, після численних походів до бібліотек та архівів, роздумів та порад з керівником визначилась проблема: еволюція науково-організаційних структур соціально-гуманітарних наук у повоєнне десятиліття. Але в той час ще панувало уявлення про створення ВУАН у 1919 р., ще точилися дискусії щодо доцільності вивчення спадщини М.Грушевського, не кажучи вже про сотні менш відомих репресованих українських вчених-гуманітаріїв. Проте все лише починалось. Керівництво інституту вважало тему вичерпаною дослідженнями початку 1970-х років. Інститутські історіографи ніби не заперечували актуальності, але водночас висловлювали низку побажань, що за змістом зводили тему нанівець.

Станіслав Владиславович обережно, але твердо відстоював і таки відстояв у владних кабінетах слухність розробки проблем організації вітчизняної науки у повоєнне десятиріччя у гострій дискусії з прихильниками «викривання буржуазного націоналіста» М.Грушевського та засування ВУАН у січні 1919 р. До речі, в ці часи Станіслав Владиславович буквально підштовхував аспірантів та співробітників відділу до опрацювання нових підходів, використання надбань західних дослідників, прищеплював здоровий скепсис у ставленні до радянської спадщини.

Чоловіча мужність для мене полягає не лише у наявності словесної наукової та громадської позиції, а, передусім, в умінні реалізувати її в конкретних справах. В цьому сенсі я згодна з визначенням героїзму Льва Толстого – робити свою справу, незважаючи на сприятливі та несприятливі фактори. Завжди ставила, ставлю і буду ставити творчий шлях Станіслава Владиславовича в приклад молоді. Впевнена, що мій наставник не буде ухилятися від гострих проблем, буде чесно і сумлінно робити свою справу – писати перші за років незалежності підручники для школи з вітчизняної історії, подавати до редакції статті про геноцид 1932–33 років не після, а до визнання його владою, в публічних дискусіях з ортодоксами «времен очаковских и покоренья Крыма» відстоювати власні погляди на історію. Для мене була закономірною і прогнозованою позиція Станіслава Владиславовича з багатьох проблем нашої історії, що набули в сучасній Україні громадсько-політичного значення – сутність радянської влади, наслідки для України Переяславської ради та утворення СРСР, пошук істини в оцінці УПА чи «помаранчевих» подій.

Наостанок зауважу, що я вдячна долі за зустріч з Станіславом Владиславовичем. В цьому випадку доречним буде вислів мудрих римлян: «*Re, non verbis*»².

² «Справою, не словами». – 3 лат.